

Ecsedy István

ÁSATÁSOK SZIGETCSÉP – TANGAZDASÁG LELŐHELYEN II. A KORABRONZKORI TELEPÜLÉS LELETEI

Bevezetés

Az 1974-ben Korek Józseffel közösen végzett leletmentő ásátás előzetes publikációja (KOREK-ECSEDEY 1976) után e folyóirat hasábjain jelent meg a feltárt későrézkori anyagot értékelő tanulmány (KOREK 1984). Az alábbiakban a korabronzkori objektumok és leleteik bemutatása következik. A lelőhely fekvését és a feltárt objektumok helyzetét ábrázoló térképeket Korek József említett tanulmánya tartalmazza, a mélység és méretdatákat is vele azonosan jelöljük (KOREK 1984, 5, 1. és 2. kép). Mivel a földmunkák során részben elpusztított korabronzkori gödrök leletanyaga egyetlen, Harangedény – Csepel típusú település kis részletének töredékes maradványa, az egyes objektumok leleteit külön-külön részletezni fölöslegesnek tűnik. Ezért a települési objektumok ismertetésekor a leletanyagot csak képhivatkozással jelezzük, majd összefoglalóan, típusok szerint csoportosítva mutatjuk be.

A feltárt korabronzkori objektumok

I. Felület

13/A *objektum*: A rézkori kemence hamuzógödrébe ásott korabronzkori gödör körvonala nem volt pontosan tisztázható (KOREK 1984, 9). Az itt előkerült leletek helyzete kisméretű beásásra mutat.

Leletek: 2. kép 1, 3; 9. kép

19. *objektum*: Kerek gödör. M: 1,2 m, 0,6 m. D: 1,2 m. A gödör világosabb színű betöltése jól elkülöníthető volt a 16. és 18. számú objektumoktól, azoknál nyilvánvalóan későbbi. Kevés korabronzkori cserép és állatcsonttöredék volt benne.

20. *objektum*: Kerek, lefelé szélesedő gödör. M: 2,3 m. D: 1,9 m. Metszi a 19. objektumot, betöltésének közepén, 1,1 m mélységben tűzhely nyomai kerültek elő. Leletanyaga kis mennyiségű, jellegtelen.

24. *objektum*: Kerek, lefelé szélesedő gödör. M: 1,6 m, D: 1,1 m. Néhány korabronzkori jellegű cserép mellett két gyengén égetett, inkább csak szárított, tűzikutya-szerű hengeres agyagrög feküdt a gödör alján.

II. felület

35. *objektum*: Kerek gödör alsó része, feltárt mélység 0,6 m. D: 2 m. Sok korabronzkori edénytöredéket és állatcsontot tartalmazott.

Leletek: 2. kép 2,4–11; 5. kép 4–12; 6. kép 1–10; 7. kép 12–14, 17–18.

36. *objektum*: Kisméretű kerek, függőleges falú gödör alsó része. Feltárt mélysége 0,3 m. Néhány kevésbé jellegzetes korabronzkori cserép volt benne.

37. *objektum*: Szabálytalan formájú gödör alsó része, feltárt mélysége 0,7 m. Részben átvágja a badeni korú 37/A gödröt, leletanyaga mindössze néhány kisméretű, jellegtelen cserépből állt.

38. *objektum*: Az alapszint nyugati részén feltárt, négyszögletes formájú gödör. Mélysége 1 m. Az eredetileg feltehetően tárolóveremként használt gödör betöltésében korabronzkori edénytöredékek és állatcsontok voltak.

Leletek: 1. kép 2; 4. kép 4,12–15; 7. kép 1–15; 8. kép 3–4.

38/A *objektum*: A 38. objektum északkeleti sarkához csatlakozó kerek gödör alsó része. Feltárható mélysége mindössze 0,16 m volt. Kevés korabronzkori cserépet tartalmazott.

40. *objektum*: Szabálytalan formájú gödör alsó része. Feltárható mélysége 0,3 m. A gödör részben átvágja a 41. objektumot. Betöltésében néhány korabronzkori jellegű cserép volt.

41. *objektum*: Szabálytalan formájú gödör alsó része, mélység 0,3 m. Lelet nélkül.

43. *objektum*: Szabálytalan formájú tűzhelygödör, nyugati oldalán sekély munkagödörrel (43/A). A 0,8 m mély gödör nyugati részét patics, hamu és égett föld rétegei töltötték ki. Égett állatcsontok és korabronzkori cserépek kerültek belőle elő.

Leletek: 3. kép 10; 4. kép 3; 7. kép 2,4–5; 8. kép 2,12,14.

46. *objektum*: Szabálytalan, nagyjából négyszögletes alakú, teknős aljú, egyenetlen mélységű gödör. Legmélyebb részén 0,3 m, egyébként 0,15–0,2 m mélységben maradt meg. Az itt feltárt két cölöplyuk a 75. és 79. objektumszámot kapta. Ezek a gödör É–D hossz tengelyében helyezkednek el. Lehetséges, hogy részben a földbe mélyített, kunyhószerű épület maradványa ez az objektum, melynek betöltésében csak néhány kisméretű, korabronzkori jellegű cserép volt.

47/A *objektum*: A 47–49. számú, egymást metsző gödrök között feltárt szabálytalan gödör. Részben a 47. gödör fölött helyezkedik el. Mélysége 0,4–0,5 m, betöltésében néhány korabronzkori cserép volt.

48. *objektum*: Az említett gödörkomplexum északi részén feltárt kerek gödör, mélysége 0,4 m. Kelet felől sekélyebb, kerek mélyedés csatlakozik hozzá. A 48. gödör betöltését világosabb színe alapján is el lehetett választani a badeni gödröktől. Leletanyaga jellegzetes korabronzkori cserépekből áll.

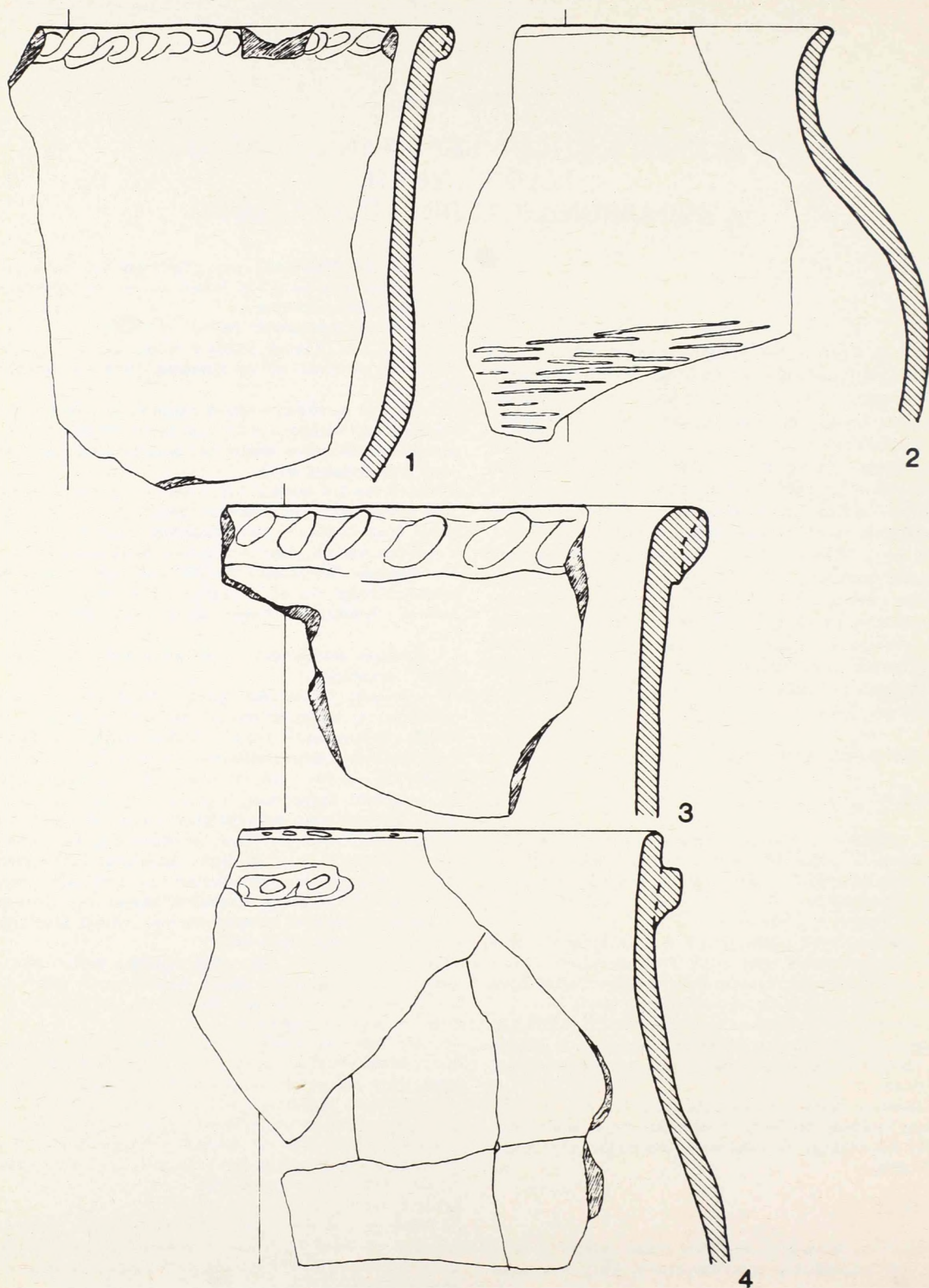
Leletek: 3. kép 4,6–8,11–17; 4. kép 5–8, 5. kép 1; 8. kép 7,9.

51. *objektum*: Kerek gödör alsó része, mélysége 0,3 m. Kevés cserépet és állatcsontot tartalmazott.

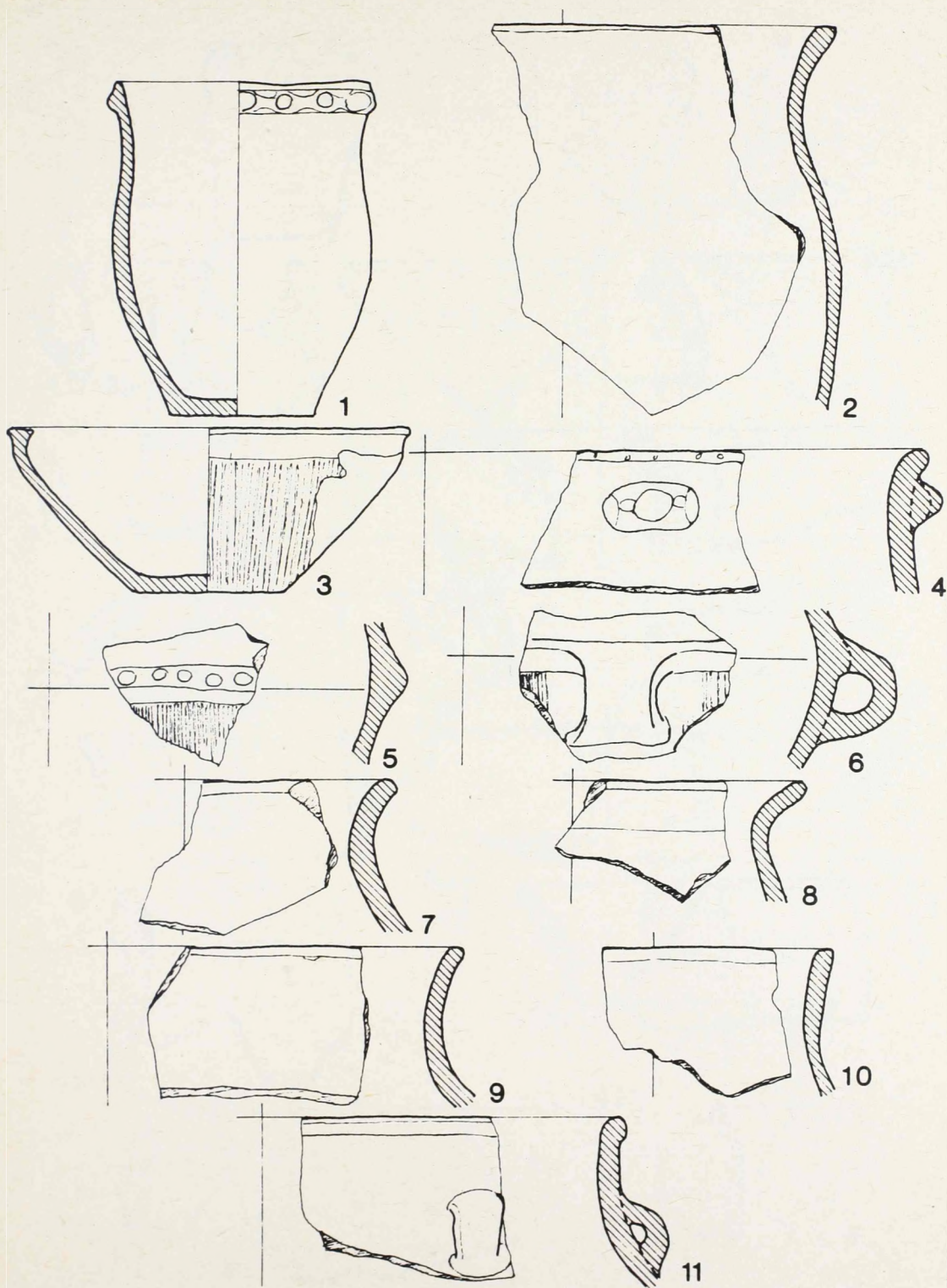
Leletek: 8. kép 8.

58. *objektum*: Nagyméretű, ovális formájú gödör alja, feltárható mélysége mindössze 0,1 m volt (stratigráfiai helyzetének részletes leírását ld.: KOREK 1984, 15). Betöltésében korabronzkori cserépek voltak.

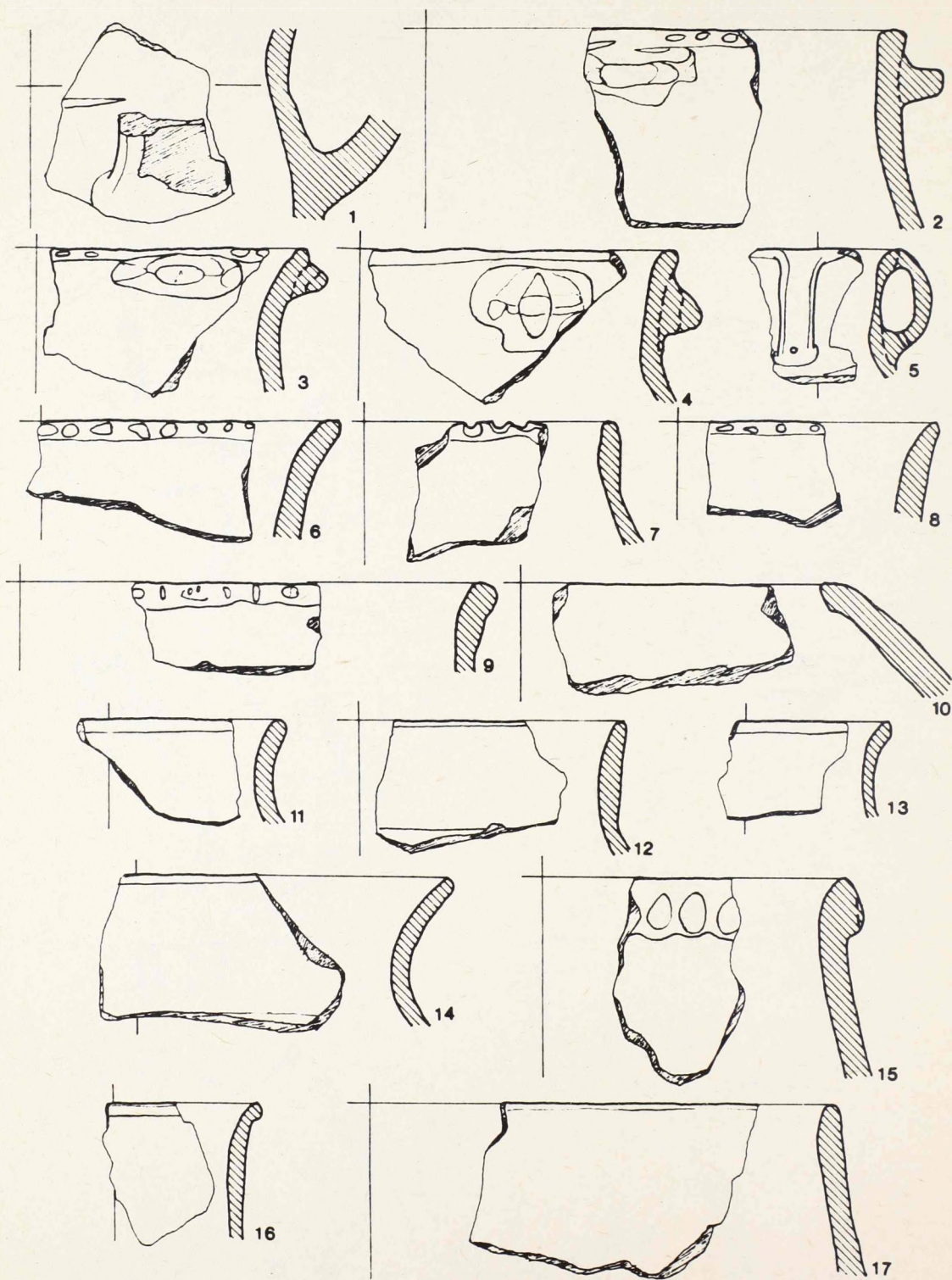
Leletek: 1. kép 1,3–4; 3. kép 15; 4. kép 2.

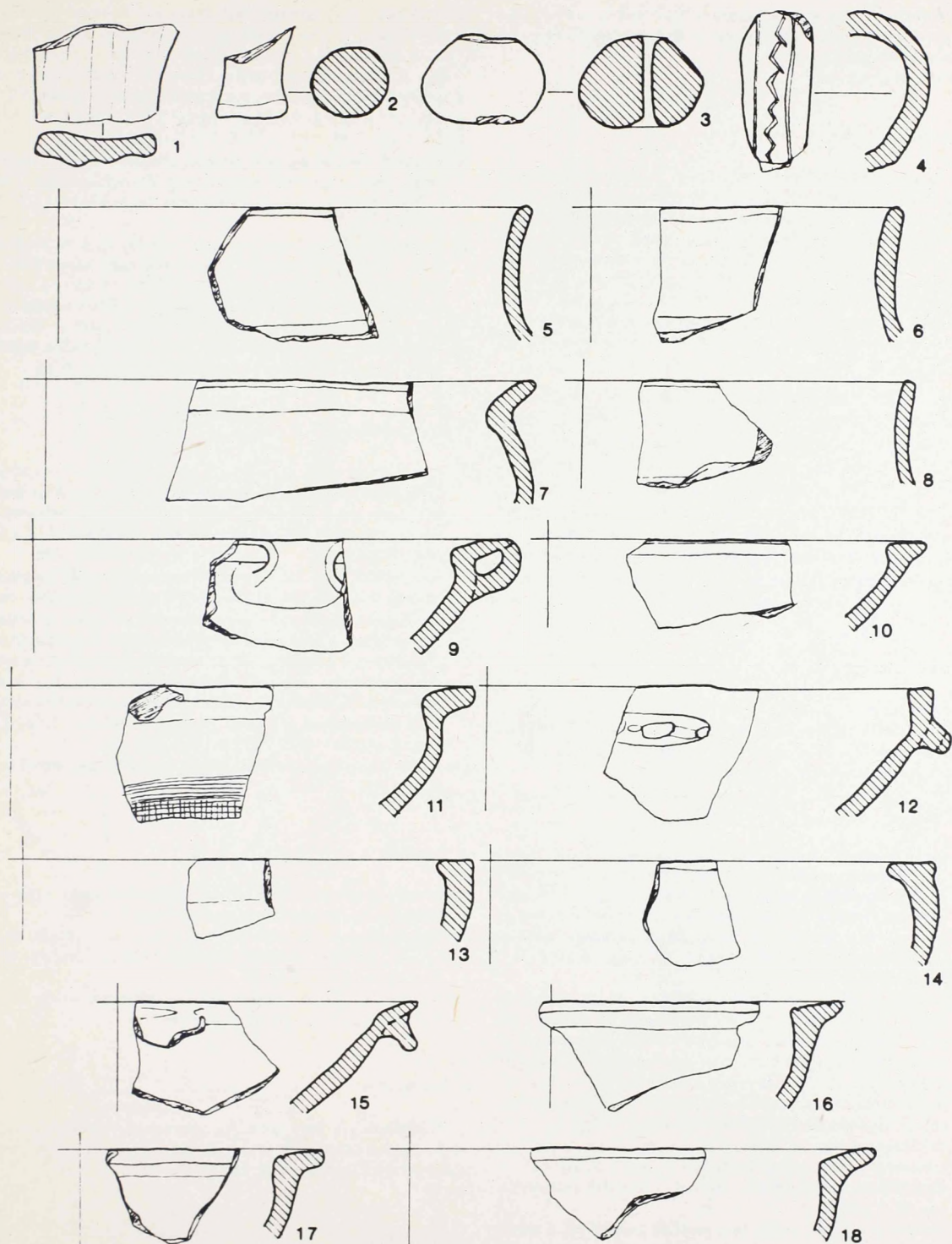
1. kép – Fig. 1. Szigetcsép – Tangazdaság
 1,3,4: 58. obj.; 2: 38. obj.; M=1:2

2. kép – Fig. 2. Szigetcsép – Tangazdaság
 1,3: 13/A obj.; 2,4–11: 35. obj. M=1:2 (2,4–11); 1:4 (1,3)

3. kép – Fig. 3. Szigetcsép – Tangazdaság
 1–3,5,9: 39. obj.; 4,6–8,11–14,16–17: 48. obj.; 10: 43. obj.;
 10: 43. obj.; 15: 58. obj. M=1:2

4. kép – Fig. 4. Szigetsép – Tangazdaság
 1–2,4,12–15: 38. obj.; 2:58. obj.; 3: 43. obj.; 5–6,8: 48. obj.;
 7,11,16–18: 39. obj.; 9–10: szórvány (not stratified)
 M= 1:1 (1–4); 1:2 (5–18)

83. *objektum:* Cölöplyuk az alapszint ÉK-i részén. Mélysége 0,3 m, átmérője 0,25 m. Összefüggése tisztázatlan, betöltésében korabronzkori cserepek voltak.

Leletek: 5. kép 2–3.

V. szelvény területe

39. *objektum:* A szelvény középrészén, az ezen a területen el nem hordott dombfelszíntől 1 m mélységben kirajzolódó kerek gödör. Mélysége a felszíntől 1,8 m. Betöltésében korabronzkori cserepek voltak. A gödör körül 8 cölöplyukat tártunk fel, ezek szintén 1 m mélységben rajzolódtak ki. Nem dönthető el, hogy azonos, egységes szerkezethez tartoztak-e, és az sem, hogy a 39. gödörrel összefüggésben voltak-e (65–71. objektumok) A 39. gödörből sok korabronzkori cserép és állatsont került elő.

Leletek: 3. kép 1–3,5; 4. kép 7,11,16–18; 7. kép 6–11,16; 8. kép 15–16.

Az ismertett objektumokon kívül a gépi földmunkák egész területén kerültek elő szórványos korabronzkori cserepek, ami viszonylag nagy kiterjedésű, szétszórt objektumokból álló, egyrétegű településre enged következtetni. Ennek a településnek kulturális és kronológiai meghatározásához elegendőnek látszik az alább következő típusfelsorolás, az adott korszak és terület teljes tipológiai szinképeinek megrajzolásához a Szigetcsép-Tangazdaság lelőhelyen feltárt néhány objektum viszont semmiképpen sem jelent megfelelő alapot.

1. Harangedények

Az egész területen összesen 30 db töredék képviseli a jellegzetes, sávós díszítésű harangedényeket (9. kép 3–4). Egy díszített szalagfűl, amely a 38. objektumból került elő, szintén ehhez az edényformához tartozhatott (4. kép 4).

2. Tálak

- Kissé behúzott nyakú, vízszintes, vagy kissé ferde, szinte „T” formában profilált peremmel. Az edény teste gömbszelet vagy csonkakúp alakú, olykor fésűzött, vagy seprőzéssel durvított felületű. A rövid szalagfülek a peremből indulnak és közvetlenül a perem alatt csatlakoznak az edény testéhez (4. kép 7,9–10,11–15,18; 5. kép 4–9; 7. kép 1,6,10,15–16; 8. kép 4–5).
- A fentebb leírt forma díszített változata. Az inkrusztált díszítés a perem vízszintes lapján helyezkedik el, mintáit a perem síkjára merőlegesen bemélyített rövid, párhuzamos vonalak, vagy fenyőágszerűen elhelyezett, inkrusztált bepecsételések adják (2. kép 3 és 9. kép 1; 4. kép 12–17; 5. kép 10).
- A leírt forma rövid, hengeres lábakon álló változatát képviselheti az 58. objektumból előkerült edényláb (4. kép 2).
- Csonkakúpos vagy gömbszelet alakú tálak rövid, kissé ívelt nyakkal és enyhén kihajló peremmel (5. kép 1; 8. kép 11).
- Kettőskúpos testű, egyenes peremű, díszítetlen mélytál (3. kép 10, 7. kép 2).
- Kettőskúpos testű, szögletesen profilált peremű tál, a perem felső lapja vízszintes (5. kép 11–12).

3. Fazekak

A feltárt cserepek legnagyobb része – érthető módon – ezt az edényformát képviseli.

- Tojásdad testű, egyenes, vagy benyomkodásokkal tagolt peremű fazék, a perem alatt lapos fogóbütykök helyezkednek el. A falvastagság a mérettől függően változó. A perem alatti rész általában simított, olykor fényezett, a vállvonal alatt az edény felülete seprőzött vagy barbotinszerűen durvított (1. kép 2,4; 3. kép 2–4,6–9,11–14,16–17; 4. kép 5,6,8; 6. kép 10; 7. kép 3,12–14,17–18; 8. kép 2–3, 6–10).
- Az előző típusnál durvább kivitelű, peremén tagolt borda díszíti, a perem alatti rész enyhén ívelt, alja csonkakúpos. Vastagfalú, általában vöröses-sötétszürke színű. (1. kép 1,3; 2. kép 1; 3. kép 15).
- Tojásdad testű, egyenes nyakú és peremű, simított felületű fazék. Mind egy szalagfüllel, mind a peremből induló két rövid szalagfüllel ellátott változata előfordul (3. kép 1; 5. kép 2; 6. kép 2,4). Ehhez a típushoz tartozik egy viszonylag kisméretű, hasán bekarcolt mintával díszített töredék (5. kép 3).
- Valószínűleg vékonyfalú, kettőskúpos testű fazékhoz tartoztak a 35. gödörben talált rövid szalagfülek (6. kép 5–6).

4. Tárolóedények

- Kettőskúpos testű, lekerekített hasvonalú edény, két rövid szalagfüllel a legnagyobb kiöblösödés vonalán. Az edény felülete innen lefelé durvított, felfelé simított, a két különböző felületet gyakran tagolt borda választja el egymástól (2. kép 5–6, 6. kép 1,3).
Az említett, és a hasonlóknak vélhető edényekből származó (2. kép 7–11, 6. kép 3) töredékek a rátett bordadiszkek maradványaival (8. kép 15–16) együtt akár az olykor amforáknak nevezett nagyméretű urnákhoz, illetve folyadéktároló edényekhez is tartozhatnak. Az utóbbiakat illetően célszerűnek látszik az „amforák” összefoglaló elnevezést nem az edényfajta megjelölésénél, hanem csupán a klasszikus amforákra jellegzetesen hasonlító forma jellemzésénél használni (v.ö.: KALICZ – SCHREIBER 1984, 139 és 157).
- Durva kivitelű, vastagfalú edény, a fülön kis bütyökkel (8. kép 14).

5. Korsók

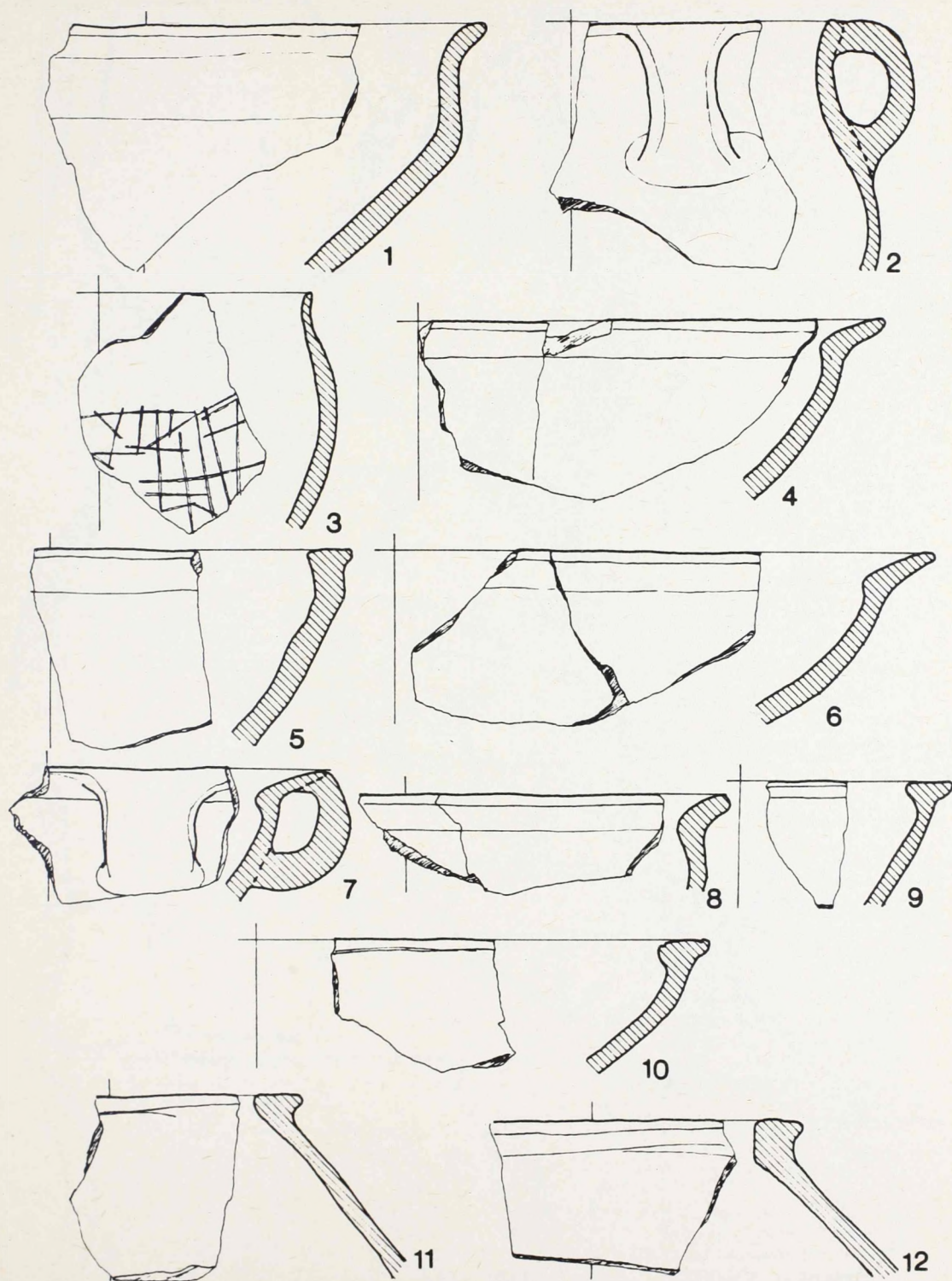
- Kettőskúpos testű, rövid nyakú, díszítetlen korsó. Szája viszonylag nagy átmérőjű, pereme egyenes (7. kép 5).
- Kettőskúpos testű, enyhén ívelt nyakú, alig kihajló vagy egyenes peremű, simított, fényezett felületű korsó (6. kép 7–9,11; 7. kép 5, 7–9,11).
- Kisméretű, kihajló peremű korsó, a peremből induló rövid szalagfűl alsó részén átfűrt (3. kép 5).

6. Szűrőedény

Valószínűleg a korabronzkori telephez tartozott az a töredék, mely a szórványos anyaggal, közelebről meg nem határozható helyről került elő (8. kép 13).

7. Orsógombok

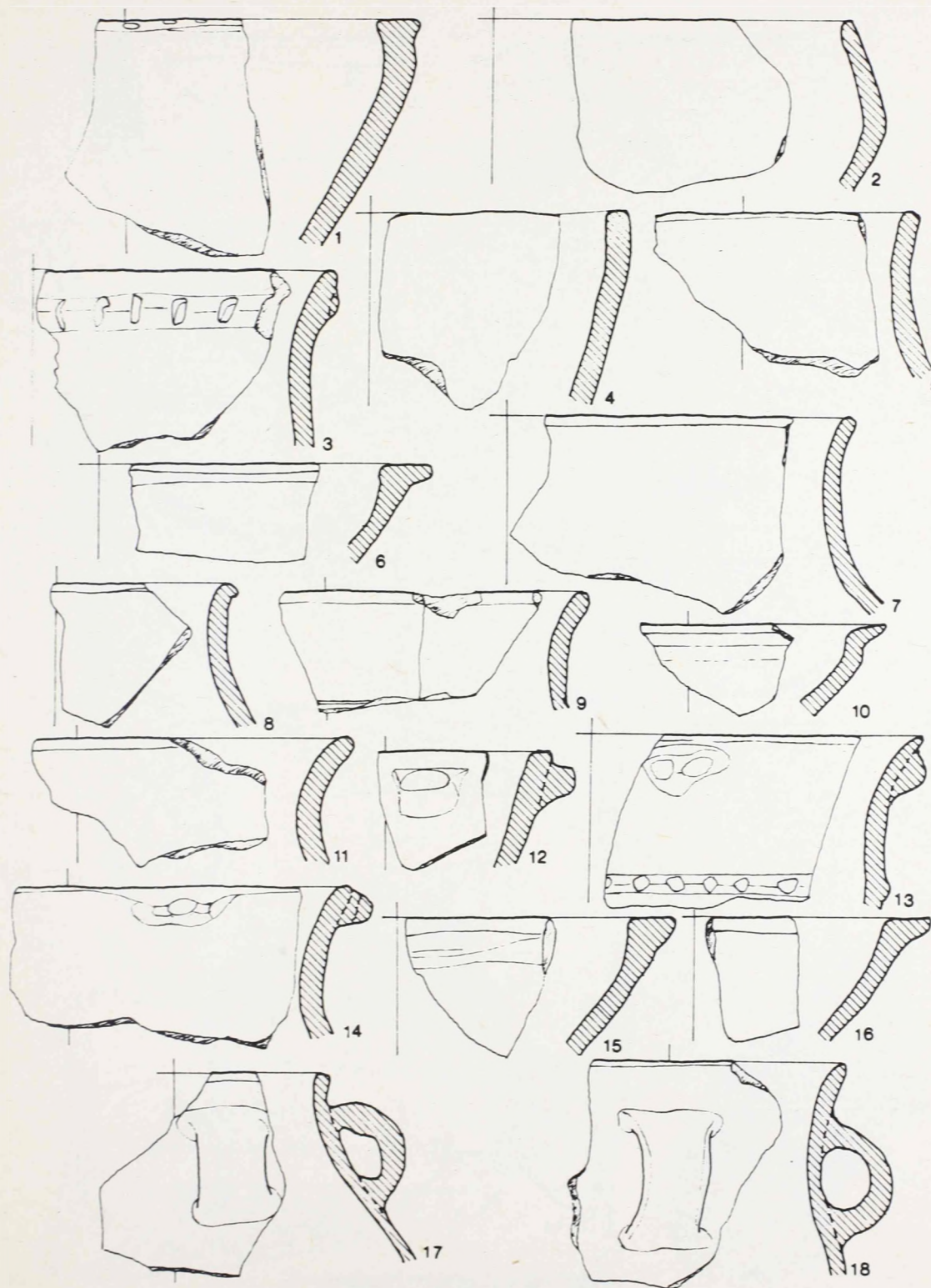
A 43. gödörben előkerült két példány nagy valószínűséggel korabronzkori. Egyikük díszítetlen, kettőskúpos formájú (4. kép 3), a másik példány egy törött edény cserepének utólagos átfűrésével készített, korhoz és kultúrához típusa szerint nem köthető darab (8. kép 12).

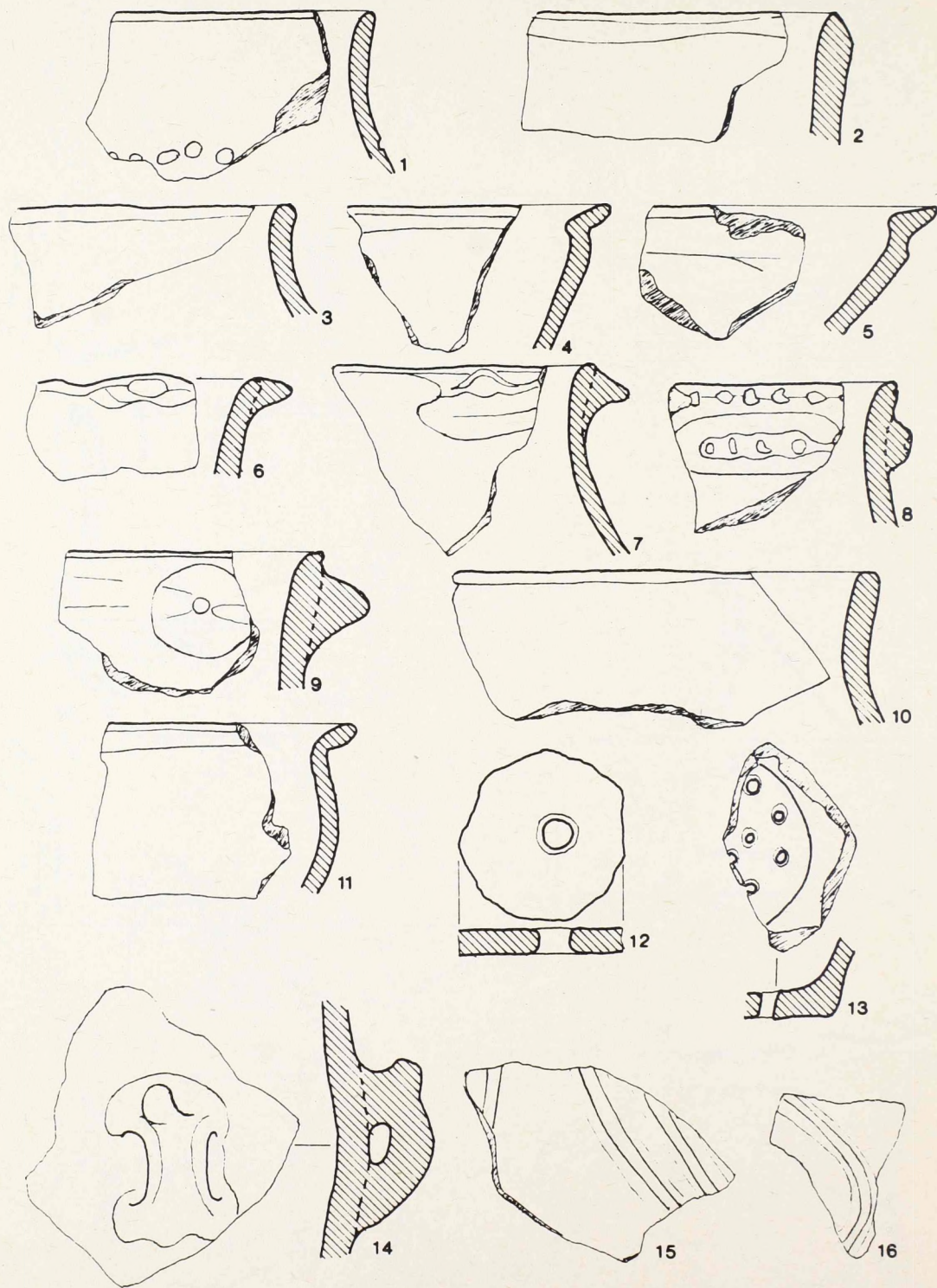
5. kép – Fig. 5. Szigetcsép – Tangazdaság
 1: 48. obj.; 2–3: 83. obj.; 4–12: 35. obj. M= 1:2

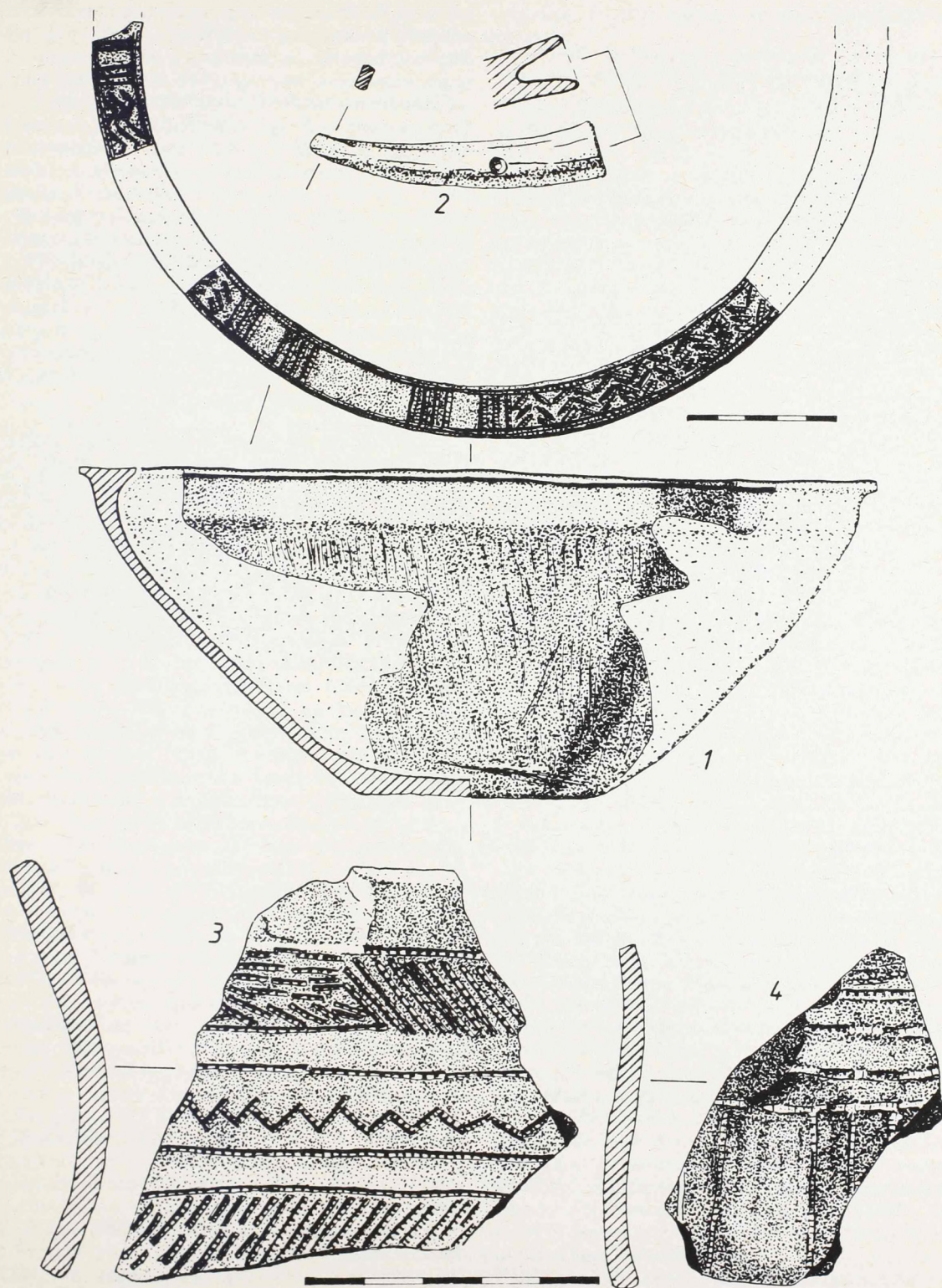
6. kép - Fig. 6. Szigetcsép - Tangazdaság
1-11: 35. obj. M = 1:2

7. kép – Fig. 7. Szigetcsép – Tangazdaság
 1,15: 38. obj.; 2,4–5: 43. obj.; 3: 63. obj.; 6–11,16: 39. obj.;
 12–14,17–18: 35. obj. M = 1:2

8. kép – Fig. 8. Szigetcsép – Tangazdaság
 1: 63. obj.; 2,12,14: 43. obj.; 3–4: 38. obj.; 5,10–11,13: szór-
 vány (not stratified); 6,8: 51. obj.; 7,9: 48. obj.; 15–16: 39. obj.
 M = 1:2

9. kép – Fig. 9. Szigetcsép – Tangazdaság
1–4: 13/A obj.

8. Csonteszközök

Néhány kevésbé jellegzetes csontár mellett egy agancsból kialakított, csiszolt csontvéső került elő a 13/A objektum területén (9. kép 2).

9. Őrlőkövek

A gazdag leletanyagú 35. gödörben és a telep területén szóróványosan kerültek elő szabálytalan alakú őrlőkövekből és kisebb csiszolókövekből származó töredékek.

Értékelés

A Szigetcsép – Tangazdaság lelőhelyen feltárt korabronzkori leletanyag típusainak párhuzamai azokban az együttesekben található meg, amelyeket a korai Nagyrévi kultúra Harangedény – Csepel csoportja néven foglal össze idevágó tanulmányaiban Schreiber R. (KALICZ-SCHREIBER 1975, 1975a, 1976, 1976a, 1984; -SCHREIBER 1967, 1973, 1973a). Bár a feltárt leletanyag az ide sorolt telepek egyikéről sincs egyelőre teljes egészében közölve, az előzetes összefoglalások mellékleteiként ismertté vált leletek között szinte kivétel nélkül megtalálható a szigetcsépi leletmentés során előkerült típusok. Az összes telepeken előfordulnak a jellegzetes harangedények töredékei. A szigetcsépi tálak párhuzamai a díszítetlen „a” típusú (ld. fentebb a leletanyag leírását) illetően a Budapest-békásmegyeri sírokból (KALICZ-SCHREIBER 1984, Taf. XXXI. 4,6; XXXI.1, XXXVI.9) a Csepel-Hollandi úti telepről (KALICZ-SCHREIBER 1976a, Abb. 10.2; 11.4) és az ezeknél nyilvánvalóan későbbi Alsónémedi-Nagyhegyről is ismertek (KALICZ 1958, 206, Taf. III.4). Az azonos formájú, peremükön díszített tálak Csepel-Hollandi u. (KALICZ-SCHREIBER 1976a, Abb. 8.1; 9. 3) és Budapest-Békásmegyer (SCHREIBER 1973, 20. kép) lelőhelyeken fordulnak elő. A lábakon álló tálak egyebek között Tököl (SCHREIBER 1984, Taf. XXXIV.1) anyagában található meg. Általánosan elterjedt forma a korai bronzkor kortárs kultúráiban a rövid, kissé ívelt nyakkal és enyhén kihajló peremmel jellemezhető, „d” jelzésű tál, ami Csepelen, Békásmegyeren egyaránt, de a Nagyrévi kultúra korai szakaszának lelőhelyein (KALICZ-SCHREIBER 1984, Taf. XXXVI.8, 11, 14, XLIII. 10; BÓNA 1963, Pl. III. 6–8) és a Pitvaros (BÓNA 1965), Pl. II. 4–6), valamint a Somogyvár-Vinkovci (ECSÉDY 1978, Taf. II. 10, X. 1, 8) típusú anyagban is előfordul. Hasonlóan általános elterjedésűek a bordadíszes, részben durvított felületű fazekak (KALICZ-SCHREIBER 1984, Taf. XXXVII. 1,4,6; Taf. XXXII. 5) és tárolóedények, amelyek között a Nagyrévi együttesekben megszokott típusok (6. kép 5–6) is előfordulnak (KALICZ-SCHREIBER 1984, Taf. XLIV.6). Ugyanez mondható el a korszótöredékekről, amelyek közvetlen párhuzamai főként a Harangedény-Csepel csoport elnevezéssel ismert anyagban (KALICZ-SCHREIBER 1984, Taf. XXXII.2, XXXV. 10–16, XXXVI. 2–3), de ezen kívül is széles körben található. Fontos kivétel az a kisméretű, a Nagyrévi kultúrára sajátosan jellemző korszó, amit a 3.

kép 5. helyén közölt darabunk képvisel. A típust jellemzi a diósi leletek kapcsán SCHREIBER (1981, 150), megállapítva, hogy az „a harangedény-csepeli csoportból, vagyis a nagyrévi kultúra legkorábbi fázisából még hiányzik”. Az idézett megfogalmazás szerint a „Harangedény-Csepel csoport” a Nagyrévi kultúrához tartozik, annak legkorábbi szakaszát képviseli. Ezzel az állásponttal, amely többé-kevésbé határozottan oksági viszonyt feltételez a harangedényes együttesek megjelenése és a Nagyrévi kultúra kialakulása között, illetve a Nagyrévi Kultúra egyik kialakító tényezőjeként értékeli a harangedényes infiltrációt, többször is találkozunk (SCHREIBER 1967, 70; SCHREIBER 1973a, 153; KALICZ-SCHREIBER 1975, 289; KALICZ-SCHREIBER 1976a, 214), sőt a harangedényes telepektől a klasszikus Nagyrévi kultúra kialakulásához vezető láncszem szerepére is került leletanyag (Budatétény, Csepel-Hárosi Dunapart: KALICZ-SCHREIBER 1981a, 81–84).

A Szigetcsépen talált nagyrévi korszótöredék a maga tipikus Harangedény-Csepel környezetében viszont importnak látszik, és bár a kisméretű feltárás sovány anyagában talált egyetlen „különlegesség” alapján nincs mód pozitív következtetésre a Harangedény-Csepel típusú együttesek és a Nagyrévi kultúra viszonyát illetően, mégis felvetődik a kérdés, hogy a szigetcsépi anyag által is képviselt kulturális egység elméleti-terminológiai szinten beilleszthető-e a Nagyrévi kultúra fogalmába, akár csak annak egyik legkorábbi csoportjaként? (V.ö.: KALICZ-SCHREIBER 1984, 146–147). A jellegzetes harangedényeket tartalmazó együttesek, mint Tököl, Csepel-Hollandi u., Békásmegyer stb. a kísérőleletek alapján is jól meghatározhatók és tipológiaiailag mindenképpen elkülönítendőek a makói, nagyrévi vagy Somogyvár-Vinkovci típusú leletegyüttesektől még akkor is, ha mindegyikükben megtaláljuk a korabronzkor kezdetén az egész Kárpát-medencében és annak periferiáján elterjedt általános típusokat, amelyeknek viszont egyike sem lehet valamiféle „differencia specifica” kulturális szempontból. (SHENNAN 1976, 233–234: „In Hungary the Bell Beaker-Csepel group was succeeded by the Nagyrév Culture, pottery of which is never associated with Bell-Beakers. The typological changes in the various forms of cups, jugs, bowls etc. which resulted in the formation of the Nagyrév assemblage seem to have been „archaeologically simultaneous” with the disappearance of Bell-Beakers in this area”). A Harangedény kultúra leleteinek jelenléte viszont éppenséggel megkülönböztető jelentőséggel bír, akár csak kulturális átvétel („common Bell-Beaker package”: NEUSTUPNY 1976, 126; SHENNAN 1975, 175–177), akár a Duna vonalát követő bevándorlás (KALICZ-SCHREIBER 1976a, 213) eredményeként interpretáljuk elterjedésüket Budapest körzetében. A kutatás eddigi adatai szerint a lényegében erre a területre lokalizálható és részben a késői Makó-Kosihy-Čaka, Nyírség, Somogyvár-Vinkovci, korai Nagyrévi és Protoaunjetitz kultúrákkal párhuzamos (KALICZ-SCHREIBER 1976, 73–75; *ibid.*, 1976a, 189, 213; KALICZ 1982, 118, 129 – mindkét szerző elfogadni látszik a Kosihy-Čaka – Nyírség – Harangedény közös idő-

szakát feltételező kronológiát. V.ö.: ECSEDY 1978, 111) korai Harangedény-Csepel együttesek etnikai bázisa részben közös a felsorolt kortárs kultúrákéval (NEUSTUPNY 1976, 121), de olyan kulturális egységet képez, amely egyikükkel sem vonható össze ellentmondásmentesen. A Csehszlovákia és Kislengyelország területéről ismert harangedényes leletegyüttesek kulturális rokonsága a magyarországi harangedényes anyaggal nyilvánvaló akkor is, ha tudjuk, hogy mindezek különböző kultúrákban oldódtak fel (MOUCHA 1981, 117–120; SHENNAN 1975, 174–177; MACHNIK 1984, 343; KALICZ-SCHREIBER 1976a, 212: „Das Problem wird jedoch kompliziert durch den Umstand das die Begleitkeramik der Glockenbecher nicht nur in Mähren, aber auch in Böhmen, der Begleitkeramik der Glockenbecher – Csepel – Gruppe ähnlich wenn nicht identisch ist,“). Az a tény, hogy a „common Bell-Beaker package” eltűnése a Nagyrév korszakban következett be Budapest környékén, nem indokolhatja a Nagyrévi és Harangedény kultúrák fogalmi összekapcsolását. „A Nagyrévi kultúra Harangedény-Csepel csoportja” elnevezés helyeslehető lehetne, ha a harangedények a kulturális átvétel eredményeként a *Nagyrévi kultúra* lelőhelyein kerülnének elő, sajátos színezetet kölcsönözve ezáltal a Nagyrévi kultúra egyik területi egységének. A kutatási eredmények azonban nem ezt mutatják, hanem valószínűvé teszik, hogy:

1. a késői Makó korszak végén, a Nagyrévi kultúra kialakulásának megfelelő időben a közép-európai Ha-

rangedény kultúrát hordozó etnikum infiltrációja zajlott le, és

2. a megtelepülő népesség a helyi korabronzkori lakossággal fokozatosan összeolvadt, végül a késői Nagyrév korszakban teljesen integrálódott.

A késői Nagyrév korszak előtt mind a Somogyvár-Vinkovci, mind a nagyrévi típusok megtalálták az utat a Harangedény-Csepel telepekre, a mindkét kultúrában közös formák gyakorisága egészen természetes (KALICZ-SCHREIBER 1975, 292). Nem ilyen általános típus, hanem importált edény lehetett viszont a Somogyvár-Vinkovci kultúra jellegzetes hengeres palackja (KALICZ-SCHREIBER 1976a, 195, Abb. 9.1) és a feltehetően az önálló harangedény korszak végén a szigetcsépi telep-
re került ki nagyrévi korsó is.

A fentiek alapján, ideértve BÓNA (1975, 340) megjegyzését a tell telepek meglétéről a korai nagyrévi területeken, illetve ezek hiányáról Budapest környékén, megfontolásra javasoljuk a harangedényes telepek és temetők területileg is jól körülhatárolható összességét önálló kulturális egységként, nem pedig a Nagyrévi kultúra részeként interpretálni. Leletanyaguk valójában közelebbi rokonságot mutat a kislengyelországi harangedényes lelőhelyekével mint a Nagyrévi kultúra bármely anyagával (MACHNIK 1984, 343).

IRODALOM

- BÓNA 1963 I. BÓNA, *The Cemeteries of the Nagyrév Culture* ARegia 2–3 (1963) 11–23.
- BÓNA 1965 I. BÓNA, *The peoples of southern origin of the Early Bronze Age in Hungary I–II*. ARegia 4–5 (1965) 17–63.
- BÓNA 1975 I. BÓNA, *Diskussionsthese über die Frühbronzezeit Ungarns*. Acta ArchHung 27 (1975) 285–286, 339–340.
- ECSEDY 1978 I. ECSEDY, *Die Siedlung der Somogyvár-Vinkovci Kultur bei Szava und einige Fragen der Frühbronzezeit in Südpannonien*. JPMÉ 23/1978/97–136.
- KALICZ 1958 N. KALICZ, *Die frühbronzezeitlichen Brandbestattungen in der Umgebung der Gemeinde Alsónémedi*. Acta ArchHung 9 (1958) 195–209.
- KALICZ 1982 N. KALICZ, *Die terminologischen und chronologischen Probleme der Kupfer- und Bronzezeit in Ungarn*. Atti X Simp. Int Neol. Etá Bronzo in Europa. Verona 1982, 117–137.
- KALICZ–SCHREIBER 1975 R. KALICZ–SCHREIBER, *Einige Probleme der Frühbronzezeit in Budapest und Transdanubien*. Acta ArchHung 27 (1975) 287–296.
- KALICZ–SCHREIBER 1975a R. KALICZ–SCHREIBER, *Die Bedeutung von Budapest in der Chronologie der mitteleuropäischen Frühbronzezeit*. AAC15/1975/163–171.
- KALICZ–SCHREIBER 1976 R. KALICZ–SCHREIBER, *Transdanubien und die slawonische Vinkovci-Gruppe*. Istrazivanja 5. Novi Sad 1976, 73–75.
- KALICZ–SCHREIBER 1976a R. KALICZ–SCHREIBER, *Die Probleme der Glockenbecherkultur in Ungarn*. In Glockenbechersymposium Oberried 1974, Haarlem 1976, 183–215.
- KALICZ–SCHREIBER 1981 R. KALICZ–SCHREIBER, *Möglichkeiten zur feineren Gliederung der Nagyrév Kultur in Budapest*. MittArchInst Beih.2 (1981) 81–85.

- KALICZ-SCHREIBER 1984 R. KALICZ-SCHREIBER, *Komplex der Nagyrév-Kultur*. In: N. Tasic (red.): *Kulturen der Frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkans*. Balcano-Pannonica 22. Beograd 1984, 132-190.
- KOREK 1984 J. KOREK, *Ásatások Szigetcsép-Tangazdaság lelőhelyen I. A későbronzkori település leletei. – Ausgrabungen auf dem Fundort Szigetcsép-Tangazdaság I. Funde der spätbronzezeitlichen Siedlung*. ComArchHung 1984, 5-30.
- KOREK – ECSEDY 1976 J. KOREK – I. ECSEDY, *Vorbericht über die Ausgrabung am Fundort Szigetcsép-Tangazdaság*. FolArch 27 (1976) 187-191.
- MACHNIK 1984 J. MACHNIK, *Frühbronzezeitliche Kulturen in Kleinpolen*. Balcano-Pannonica 22. Beograd 1984, 341-366.
- MOUCHA 1981 V. MOUCHA, *Südöstliche Elemente in der mährischen und böhmischen Gruppe der Glockenbecherkultur*. MittArchInst Beih.2 (1981) 115-124.
- NEUSTUPNY 1976 B. NEUSTUPNY, *The Bell Beaker Culture in East Central Europe*. In: UISPP-IXe Congrès – Nice Colloque XXIV. La Civilisation des Vases Campaniformes. Nice 1976, 112-131.
- SHENNAN 1975 S.J. SHENNAN, *Die soziale Bedeutung der Glockenbecher in Mitteleuropa*. AAC 15/(1975) 173-180.
- SHENNAN 1976 S.J. SHENNAN, *Bell Beakers and their Context in Central Europe*. In: Glockenbechersymposium Oberried 1974. Haarlem 1976, 231-239.
- SCHREIBER 1967 R. SCHREIBER, *Neuere Forschungsergebnisse über die frühe Bronzezeit in der Umgebung von Budapest*. MFMÉ 1967, 63-70.
- SCHREIBER 1973 R. SCHREIBER, *A harangedények népe Budapesten. – Die Glockenbecherkultur in Budapest*. Emlékek Budapest múltjából 19 (1973)
- SCHREIBER 1973a R. SCHREIBER, *A korabronzkor kérdései Budapesten. – Die Probleme der Frühbronzezeit in Budapest*. ArchÉrt 99 (1972) 151-166.
- SCHREIBER 1975 R. SCHREIBER, *A tököli korabronzkori temetők. – Frühbronzezeitliche Gräberfelder von Tököl*. ArchÉrt 102 (1975) 187-203.
- SCHREIBER 1981 R. SCHREIBER, *A nagyrévi kultúra telepe Diósdon. – Die Siedlung der Nagyrév-Kultur in Diósd*. ArchÉrt 108(1981) 135-136.

EXCAVATIONS AT SZIGETCSÉP-TANGAZDASÁG II. THE EARLY BRONZE AGE SETTLEMENT

Extract

This paper is intended to publish the Early Bronze Age finds of the rescue-excavation at Szigetcsép in 1974. The Early Bronze Age pits and hearth-remains were found alongside the Copper Age settlement remains of similar character (the map of the excavation: KOREK 1984). The Early Bronze Age pottery can be assigned to the so called Bell-Beaker – Csepel group: bell-beakers, bowls with „T” rims, jars and storage-vessels, one-handed jugs. Their analogies are well-known from the sites of this group in the Budapest-area (KALICZ-SCHREIBER 1975, 1975a, 1976, 1976a, 1984; SCHREIBER 1967, 1975, 1975a). According to R. Kalicz-Schreiber all these sites with bell-beakers represent the early phase of Nagyrév Culture (or Nagyrév Culture-Complex), the Bell-Beaker – Csepel group belongs to Nagyrév Culture. As far as the cultural connections are concerned, it seems more reasonable to emphasize that the most similar material was recovered from the Bell-Beaker sites of Moravia and Little Poland.

The „non beaker component” of pottery consists of widely distributed „postvučedol” types which are not specially or exclusively characteristic for any group of the Early Bronze Age in the Carpathian Basin. We suppose that the appearance of the sites of Bell-Beaker – Csepel type may well have been synchronous with the emergence of Nagyrév Culture without having been connected with it culturally or geographically (BÓNA 1975, 340). At the same time it should be noted that in the following period common pottery forms and imports can be regarded as natural, the small jug of Nagyrév type found at Szigetcsép may also have been imported. The disappearance of the Bell-Beakers possibly was connected with the increasing pressure of the Nagyrév development but judging from the Bell-Beaker – Nagyrév sequence it cannot be assumed that the Bell-Beaker finds represent a group belonging to the Early Nagyrév Culture.